

Montessorischool Jan Vermeer

Dyslexiebeleid

Inhoudsopgave.

1. Inleiding en verantwoording
  - Waarom hebben wij als school gekozen voor een dyslexiebeleid?
  - Kernpunten van ons beleid
2. Algemene informatie
  - Wat is dyslexie?
3. Algemene schoolaspecten
  - Informatie- en scholingsbehoefte van de teamleden
  - Wie doet binnen de school de uitspraken over dyslexie?
  - Hoe spreekt de school over dyslexie met ouders?
4. Vergoedingsregeling voor diagnostiek en behandeling van dyslexie.
  - Vergoeding
  - Wat wordt verstaan onder ernstige dyslexie?
  - Waarom komen alleen kinderen met ernstige dyslexie in aanmerking voor de vergoedingsregeling?
  - Aanvraag dyslexieonderzoek.
  - Leerlingdossier
  - Digitaal leerlingdossier
  - De vergoede behandeling
5. Globale strategie voor de begeleiding van dyslectische kinderen op school
  - Onderbouw
  - Middenbouw
  - Bovenbouw

Hoofdstuk 1

Inleiding en verantwoording

Waarom hebben wij als school gekozen voor een dyslexiebeleid?

Wij vinden het als school belangrijk om goed lees- en spellingonderwijs te geven en om daarnaast voor leerlingen die grote en hardnekkige problemen met lezen en spellen hebben een duidelijk beleid op papier te hebben. Leerkrachten, ouders en andere belangstellenden kunnen hier lezen op welke manier ons lees- en spellingonderwijs wordt vormgegeven, hoe wij een dyslexievriendelijke school willen zijn en hoe wij leerlingen met ernstige lees- en/of spellingproblemen of dyslexie begeleiden.

Wij gaan uit van de volgende uitgangspunten:

- De gevoelige periode: het kind is in een bepaalde periode gevoelig om iets te leren, en moet dus de vrijheid hebben om deze kracht te gebruiken.
- De voorbereide omgeving: de omgeving moet het kind prikkelen tot leren. De school zal deze omgeving dus optimaal moeten inrichten hiervoor.
- Het materiaal: dit is een belangrijk middel om al werkend en handelend begrippen en vaardigheden te leren.
- De groepen: de opbouw hiervan is heterogeen; onderbouw (gr 1-2), middenbouw (gr 3-4-5), bovenbouw (gr 6-7-8). Dit is een principiële keus, de kinderen leren van elkaar.
- De vrij werkkeuze: zelf keuzen maken houdt in verantwoordelijk zijn voor de eigen ontwikkeling. De leerkracht stimuleert en enthousiasmeert.
- Het kosmisch onderwijs neemt een centrale plaats in.
- Elk kind maakt zijn eigen ontwikkeling door, naar eigen aanleg en eigen tempo, er wordt gekeken of een leerling ten opzichte van zichzelf een maximale ontwikkeling doormaakt.

Kernpunten van ons beleid

- Kwalitatief goed lees- en spellingonderwijs voor alle leerlingen.
- Zo vroeg mogelijk (oktober groep 3) herkennen van lees- en spellingproblemen m.b.v. de herfstsignalering.
- Na herkenning vindt er onderzoek binnen de school plaats, waarna we een handelingsplan voor in de klas opstellen, afgestemd op de leerling en de leerkracht waarbij we betrokkenheid van de ouders en de leerling belangrijk vinden.
- Het accepteren van het hebben van dyslexie door de leerling zelf vinden wij erg belangrijk. Gesprekken met behulp van de map "Jesse heeft dyslexie" met de leerling (individueel of in een groep) kunnen hierbij helpen. Ook het houden van een spreekbeurt over dyslexie kan de leerling helpen bij de acceptatie.
- Bij een vermoeden van ernstige dyslexie kunnen de ouders, op basis van de vergoedingsregeling, hun kind aanmelden bij een diagnosticus/behandelaar. Het is niet de school die het onderzoek aanvraagt. Dit doen de ouders. Uiteraard kunnen wij als school de ouders een diagnosticus/behandelaar aanbevelen waarmee wij goede ervaringen of een goede samenwerkingsrelatie hebben. Voor de aanmelding geeft de school het leerling dossier aan de ouders.
- Het vermoeden van minder ernstige dyslexie kan na intern onderzoek door de school worden uitgesproken. Waarna er binnen de groep handelingsgericht onderwijs gegeven gaat worden. Indien mogelijk met ondersteuning door ouders en interne deskundigen. Het diagnostisch oordeel dyslexie kan pas na een *grondig* psychologisch en pedagogisch-didactisch *onderzoek* door een ter zake kundige psycholoog of

orthopedagoog worden uitgesproken. Indien ouders dit wensen, dienen zij zelf het onderzoek te bekostigen.

Hoofdstuk 2

Algemene informatie

Wat is dyslexie?

De onderstaande definitie van Tom Braams geeft goed weer wat wij onder dyslexie verstaan.

“Dyslexie is een specifieke stoornis in de fonologische verwerking van taal door de hersenen waarbij vaak ook de woordvinding en het verbale geheugen belemmerd is. Dit leidt tot min of meer ernstige lees- en spellingproblemen en vaak ook tot meer of minder duidelijke problemen bij andere taken waarbij taal een rol speelt, zoals het onthouden van instructies, het leren van losse feiten en het verwerken van spraak in een lawaaige omgeving”.

Een aantal feiten over dyslexie.

- Dyslexie is een onvermijdelijk bijverschijnsel van het onderwijs in lezen en schrijven. Ongeveer 3 à 5% van de bevolking heeft moeite met geletterdheid omdat hun hersenen in gebreke blijven.
- Veel dyslectische kinderen vertonen direct in groep 3 grote stagnaties in de opbouw van de letterkennis en ontwikkelen van de woordherkenning en het schrijven van woorden. Dit is de *primaire vorm* van dyslexie: *aanleerproblematiek* van de basisvaardigheid van lezen en spellen.
- De meeste andere dyslectische kinderen laten groep 4 (en vaak ook nog daarna) een hardnekkig probleem in de *automatisering* van het (tekst)lezen en het spellen zien.
- De diagnose *dyslexie* kan op zijn vroegst eind groep 3 of gaandeweg groep 4 worden gesteld.
- De meeste dyslectische kinderen vertonen zowel grote moeilijkheden bij het *leren lezen* als het *leren spellen*. Op latere leeftijd ontwikkelt het lezen zich nog het best en blijven er meestal *spellingproblemen* over.
- Een aantal dyslectische kinderen laat problemen zien bij andere leergebieden, zoals het (vlot en foutloos) uitvoeren van de hoofdbewerkingen van het rekenen (vooral de tafels), het leren van topografische namen, tijdbegrip (klokkijken), het onthouden/reproduceren van namen en zwakten in de taalontwikkeling (bijv. woordvindingsproblemen, moeilijkheden met de juiste woordvormen).
- In de laatste decennia wordt dyslectische problematiek steeds duidelijker opgevat als een *complex taalprobleem* (Braams), als resultaat van een *minder optimale taalontwikkeling* (vooral de *fonologische ontwikkeling*), als een specifieke stoornis die zich uit als een *trage en/of inefficiënte verbale informatieverwerking*. Er wordt ook steeds meer bekend over de werkelijke oorzaak van dit alles: *minder optimale hersenfuncties* (vooral in de taalcentra van de linker hersenhelft).
- Dyslectische problematiek doet zich voor bij uiteenlopende *intelligentie*. Een goede/hoge intelligentie werkt in principe wel compenserend. Dyslexie belemmert het begrijpend lezen in de regel niet of nauwelijks.
- Dyslexie heeft vaak een *familiair/erfelijk component*.

- Dyslexie is vaak een niet op zichzelf staand probleem. Er kan sprake zijn van *comorbiditeit*, d.w.z. het samengaan met andere problemen in het leren en/of het gedrag: zoals aandachts-/concentratieproblematiek ADD/ADHD, meer complexe leerproblematiek en sociaal-emotionele problemen.
- Aan dyslectische problematiek valt, op school door de leerkrachten en thuis door de ouders, veel te doen. Intensieve en langdurige behandeling levert in veel gevallen een goed resultaat op. Dyslectische kinderen moeten veel meer en langduriger inspanningen leveren en bereiken bijna nooit een niveau van lezen en/of spellen, dat 'gewone' leerlingen zonder of met weinig inspanningen, bereiken.

Kenmerken zijn dus:

- *Trage verwerkingssnelheid* van (talige) informatie. Dit heeft te maken met een algemeen automatiseringsprobleem. De prestaties nemen ook zichtbaar af bij dubbeltaken en werken onder tijdsdruk. Dit valt het meest op in toetssituaties.
- *Niet begrijpen van complexe vragen*, terwijl het kind het antwoord wel weet. Kinderen hebben moeite met het plannen en vasthouden van de volgorde van denkstappen.
- *Onthouden van meervoudige instructies*, terwijl het kind de afzonderlijke taken wel kan uitvoeren. Dit heeft te maken met het feit dat dyslectici vaak een beperkt korte termijn geheugen hebben.
- *Het onthouden of ophalen van namen uit het geheugen*. Dit is bijvoorbeeld een probleem bij topografie.
- *Auditieve en/of visuele perceptie*. Er is bij dyslectici aangetoond dat de activatie van magnocellulaire lagen in het brein anders verloopt dan bij niet-dyslectici. Dit tast onder andere de snelheid aan waarin auditieve en/of visuele informatie wordt verwerkt in het brein. Uitingen hiervan zijn moeite hebben met overschrijven van het bord en (snel) opschrijven van informatie die wordt gedictieerd door de leerkracht.
- *Een stoornis in de spraak-/taalproductie*, zoals woordvindingsproblemen.
- *Motorische vaardigheden*: veel dyslectische leerlingen hebben een zwakontwikkelde fijne motoriek hetgeen zich bijvoorbeeld uit in een onleesbaar handschrift.
- *Rekenproblemen*: een aantal dyslectische leerlingen heeft moeite met sommige aspecten van rekenen, bijvoorbeeld met (snel) hoofdrekenen, leren van tafels en onthouden van wiskundige symbolen. Daarnaast komt voor: omdraaien van getallen boven de 10, problemen met volgordes, leesfouten bij vraagstukken die woorden bevatten. Dyslectici zijn vaak opvallend goed in het oplossen van moeilijke rekenvraagstukken, terwijl ze een rekenmachine nodig hebben voor de basisbewerkingen.

Hoofdstuk 3

Algemene schoolaspecten

3.1 Informatie- en scholingsbehoefte van de teamleden

De school streeft naar de aanwezigheid van minimaal één dyslexiedeskundige per locatie binnen het team. Op het moment dat één van de twee wegvalt, kunnen zij elkaar vervangen tot er een nieuwe leerkracht daartoe opgeleid is.

3.2 Wie doet binnen de school de uitspraken over dyslexie?

De leerkrachten kunnen enkel met ouders spreken over ernstige lees- en/of spellingproblemen van het kind. De intern begeleider kan vervolgens een vermoeden van (minder) ernstige dyslexie aangeven. Na afname van een FIKTW-onderzoek kan de intern begeleider aangeven of er sprake is van dyslectische kenmerken.

Alléén een orthopedagoog of GZ-psycholoog mag dyslexie vaststellen. Vanuit de school mag er dus naar buiten toe pas over dyslexie gesproken worden als er volwaardige diagnostiek heeft plaats gevonden (verklarende en handelingsgerichte diagnose is gesteld) en er een officiële dyslexieverklaring is afgegeven door een orthopedagoog of GZ-psycholoog.

Bij kinderen met een dyslexiebrief, verkregen na FIKTW-onderzoek, gaan wij echter op dezelfde manier om, als met kinderen die een officiële dyslexieverklaring hebben. Met deze groep kinderen en hun ouders zullen wij in de dagelijkse schoolsituatie dus spreken over het hebben van kenmerken van dyslexie.

3.3 Hoe spreekt de school over dyslexie met ouders?

In eerste instantie bespreekt de leerkracht met de ouders de zorg betreffende de lees- en/of spellingsproblematiek van het kind. Tijdens dit gesprek (eventueel met de intern begeleider) wordt besproken hoe er op school aan gewerkt wordt en wordt er overlegd wat het aandeel van ouders zou kunnen zijn. Zijn de lees- en/of spellingsproblemen van die ernstige aard en is er stagnatie in de ontwikkeling op dat gebied, dan wordt voorgesteld het kind diagnostisch te laten onderzoeken. Dit gebeurt op zijn vroegst begin groep 4. Aan de ouders wordt gevraagd om een keuze te maken uit de volgende mogelijkheden:

1. *Bij een vermoeden van ernstige dyslexie* kunnen de ouders, op basis van de vergoedingsregeling, hun kind aanmelden bij een diagnosticus/behandelaar. Het is niet de school die het onderzoek aanvraagt. Dit doen de ouders. Uiteraard kunnen wij als school de ouders een diagnosticus/behandelaar aanbevelen waarmee wij goede ervaringen of een goede samenwerkingsrelatie hebben. Voor de aanmelding geeft de school het leerlingdossier aan de ouders.
2. *Bij een vermoeden van minder ernstige dyslexie* kan de intern begeleider een FIKTW-onderzoek doen en maakt hiervan een verslag. Wanneer uit het FIKTW-onderzoek blijkt dat het kind kenmerken van dyslexie vertoont, dan stellen wij een *dyslexiebrief* op. Wij gaan er vanaf dat moment van uit dat het kind dyslectisch is en zullen het kind hulp bieden: met een handlingsplan in de klas, als de formatie het mogelijk maakt door middel van leesbegeleiding buiten de klas, compenserende en dispenserende mogelijkheden in de school en kind en ouders van informatie voorzien over dyslexie. Buiten school kan hulp worden gezocht bij een logopediste. De dyslexiebrief zal ook

meegegeven worden naar het voortgezet onderwijs, maar daarvan is nu niet bekend hoe zij daar tegen die tijd mee om zullen gaan.

3. *Bij een vermoeden van minder ernstige dyslexie* kunnen de ouders zelf, op eigen kosten, hun kind buiten school bij een orthopedagoog of GZ-psycholoog op dyslexie laten onderzoeken. Het diagnostisch oordeel dyslexie kan pas na een grondig psychologisch en pedagogisch-didactisch onderzoek door een ter zake kundige psycholoog of orthopedagoog worden uitgesproken. Indien ouders dit wensen, dienen zij zelf het onderzoek te bekostigen. Wanneer blijkt dat er sprake is van dyslexie, dan krijgt het kind een officiële *dyslexieverklaring*. Zo'n verklaring is een leven lang geldig, dus ook op het voortgezet onderwijs en tijdens vervolgopleidingen. Ook houden wij vanaf dat moment rekening met de dyslexie van het kind en zullen het kind hulp bieden: met een handelingsplan in de klas, als de formatie het mogelijk maakt door middel van leesbegeleiding buiten de klas, compenserende en dispenserende mogelijkheden in de school. Daarnaast kan de ouder hulp buiten school zoeken bij een orthopedagoog, zelfstandig remedial teacher, logopediste of instituut gespecialiseerd in dyslexie. Bovendien bestaat er het recht op vergoeding van bepaalde hulpmiddelen zoals bijvoorbeeld een Daisy-speler of een Reading Pen.

De school meldt dus in principe geen kinderen aan voor een dyslexieonderzoek door een extern deskundige. Bij ernstige handelingsverlegenheid (als we niet meer weten hoe we een leerling verder kunnen helpen) kan het de keus van school zijn om een extern deskundige in te schakelen om een kind te laten onderzoeken en/of te laten begeleiden.

De resultaten van één van bovenstaande onderzoeken worden door de betreffende leerkracht en de intern begeleider met de ouders besproken en eventueel met de extern onderzoeker. Tijdens dit gesprek worden de (on)mogelijkheden voor begeleiding door de school besproken en worden er afspraken gemaakt die op een oudergespreksformulier worden vastgelegd en door beide partijen worden ondertekend.

Ouders krijgen dit dyslexiebeleid mee en de folders "Letters op de snelweg, een boekje over dyslexie" en "Dyslexie hulpwijzer". Tips voor achtergrondinformatie over dyslexie kunt u krijgen via de intern begeleider.

Hoofdstuk 4

Vergoedingsregeling voor diagnostiek en behandeling van dyslexie.

4.1 Vergoeding

Sinds 1 januari 2009 zijn diagnostiek en behandeling van ernstige dyslexie opgenomen in het basispakket van de zorgverzekering. De vergoede zorg geldt voor leerlingen met ernstige, enkelvoudige dyslexie.

Vanaf 1 januari 2013 is de invoering van de regeling volledig en geldt deze voor alle leerlingen in het primair onderwijs van 7 jaar en ouder.

De vergoede zorg geldt voor leerlingen met enkelvoudige dyslexie. Dat wil zeggen dat er bij deze leerlingen, naast dyslexie, geen sprake is van een of meer andere (leer)stoornissen (comorbiditeit). Is dat wel het geval, dan hebben deze leerlingen uiteraard recht op goede zorg, maar niet op vergoede zorg in het kader van deze regeling. Deze zorg wordt op een andere manier bekostigd.

Als ouders aanspraak willen maken op vergoeding van diagnostiek en behandeling bij ernstige dyslexie, moet de school het leerlingdossier leveren aan Team Jeugd van gemeente Delft waarmee het vermoeden van (ernstige) dyslexie wordt onderbouwd. Aan de hand van een checklist (zie www.masterplandyslexie.nl) kunt u nagaan of het leerlingdossier compleet is.

4.2 Wat wordt verstaan onder ernstige dyslexie?

Het *Protocol Dyslexie Diagnostiek & Behandeling (voor de Zorg)* noemt criteria op basis waarvan de ernst van de dyslexie kan worden vastgesteld. Het is aan de diagnosticus (een gedragswetenschapper) aan de zorgkant om te bepalen of er sprake is van 'ernstige' dyslexie

4.3 Waarom komen alleen kinderen met ernstige dyslexie in aanmerking voor de vergoedingsregeling?

De vergoedingsregeling richt zich op de leerlingen die de meeste hinder ondervinden van hun problemen met het lezen en/of spellen bij het volgen van onderwijs. Het gaat om leerlingen waarbij sprake is van een forse achterstand in de ontwikkeling van het lezen en/of spellen, maar waarbij ook gerichte, extra begeleiding op school onvoldoende verbetering oplevert. Deze groep van kinderen met een vermoeden van ernstige dyslexie is het meest gebaat bij diagnostiek en eventueel behandeling in de gezondheidszorg. Het is aan de diagnosticus om te bepalen of er sprake is van 'ernstige' dyslexie.

4.4 Aanvraag dyslexieonderzoek

Om een leerling aan te kunnen melden voor een vergoed dyslexieonderzoek is een stappenplan vanuit de gemeente opgesteld:

- De school maakt een dossier aan van de leerling. Hierin moet een toets overzicht worden opgenomen met minimaal drie leestesten waarbij de leerling op 3 testen een E score moet hebben. Daarnaast moet aangetoond worden dat er extra ondersteuning is geboden en dit onvoldoende effect heeft gehad. Vervolgens nog

een korte omschrijving van het kind en de noodzaak tot onderzoek en het kunnen aantonen dat er geen sprake is van bijkomende stoornissen en dat daarmee er een vermoeden is van ernstige/ enkelvoudige dyslexie.

- De aanmelding wordt besproken met team jeugd medewerker
- School stuurt het dossier met verzoek tot onderzoek en behandeling voor dyslexie met de voorkeur voor de zorgaanbieder naar de gedragswetenschapper van team jeugd.
- De gedragswetenschapper beoordeelt het dossier en geeft wel of geen akkoord
- Team jeugd medewerker koppelt dit terug aan de school en maakt de jeugdige aan in het registratiesysteem en geeft een verleningsbesluit af aan de zorgaanbieder
- De zorgaanbieder wordt door school geïnformeerd en de zorgaanbieder kan gaan starten.

4.5 Leerlingdossier

Als ouders hun kind aanmelden voor diagnostiek en behandeling van dyslexie, hebben zij een dossier nodig dat het vermoeden van ernstige dyslexie onderbouwt. De diagnosticus/behandelaar beoordeelt op basis van dit dossier of het kind voor *vergoede* diagnostiek in aanmerking komt. Sowieso bevat het dossier belangrijke informatie waar de diagnosticus zich in zijn onderzoek mede op baseert.

De school stelt het leerlingdossier Dyslexie samen. Het bevat onder meer toetsresultaten voor lezen en spellen en het beschrijft wat de school gedaan heeft om de achterstand van de leerling op dit gebied in te lopen.

4.6 Digitaal leerlingdossier

Om het scholen gemakkelijker te maken het Leerlingdossier Dyslexie op te stellen, heeft Masterplan Dyslexie een programma ontwikkeld dat de invoer van de gegevens structureert. Het geautomatiseerde format helpt scholen relevante toetsgegevens en gegevens uit de handelingsplannen te beschrijven en het vermoeden van dyslexie verder te beargumenteren.

4.7 De vergoede behandeling

Als bij een kind ernstige, enkelvoudige dyslexie wordt vastgesteld, is behandeling binnen de gezondheidszorg een mogelijkheid. De verwachting is, op basis van eerder onderzoek, dat gemiddeld 3 a 4 procent van de totale leerlingenpopulatie aanspraak kan maken op (vergoede) behandeling.

Voor een optimaal resultaat is het belangrijk dat de aanpak van de school en de dyslexiebehandelaar op elkaar worden afgestemd. Belangrijke momenten in deze afstemming zijn: na de diagnostiek en aansluitend op de evaluatiemomenten in de behandeling (na 3, 6, 12 en eventueel 18 maanden). Het initiatief hiertoe wordt genomen door de voor de behandeling eindverantwoordelijke psycholoog of orthopedagoog, met instemming van de ouders.

4.8 Dyslexiebehandeling onder schooltijd

Behandeling van ernstige, enkelvoudige dyslexie vindt plaats op indicatie, zoals logopedie, fysiotherapie of orthodontie. Een bezoek aan deze behandelaars geldt als geoorloofd

verzuim. De school mag hier vrij voor geven zonder dat daarbij aangetoond hoeft te worden dat de behandeling te zien is als onderdeel van het onderwijsprogramma. De school dient echter altijd de noodzaak van de constructie te kunnen beargumenteren en moet hierbij in overweging nemen in hoeverre de afwezigheid van de leerling invloed heeft op de uitvoering van het reguliere onderwijsprogramma. Aangezien dyslexie een stevige belemmering voor het leren kan vormen, heeft het onderwijs wel degelijk een groot belang bij de dyslexiebehandeling. Het kind mist schooltijd maar krijgt individuele, specialistische zorg waardoor het onderwijsrendement groter kan worden. Bij jonge kinderen (7-9 jaar) is dyslexiebehandeling na schooltijd door vermoeidheid bovendien vaak minder effectief.

De school is niet verplicht om kinderen tijdens schooltijd vrij te geven. De verantwoordelijkheid voor het verzuim ligt zowel bij de ouders als bij de school. Goed overleg tussen ouders en school en redelijkheid vanuit beide partijen zijn hierbij belangrijk.

Hoofdstuk 5

Globale strategie voor de begeleiding van dyslectische kinderen op school

5.1 Onderbouw

- Op de vragenlijst bij inschrijving kunnen ouders te kennen geven of er dyslexie in de familie voorkomt. Ook de andere vragen kunnen een goed beeld geven van de taalontwikkeling van de leerling.
- Na zes maanden is er het eerste VKVS gesprek met ouders, ook de taalontwikkeling van het kind zal dan besproken worden. Bij spraakontwikkelingsproblemen zal er, indien nodig, verwezen worden naar de huisarts en/of de logopediste.
- Er wordt volgens de montessorimethode leesonderwijs gegeven (zie hoofdstuk 6 'Leesonderwijs op onze school'.)
- In de onderbouwperiode zal steeds worden geobserveerd tijdens werkjes en taalactiviteiten die de kinderen doen om zo eventueel risicokinderen op te sporen.
- Na 16 maanden wordt de lettertoets afgenomen en een verkorte versie van de checklist protocol dyslexie ingevuld door de leerkracht. (Bij leerlingen die in oktober/november/december jarig zijn, wordt dit al met 13 maanden gedaan).
  - Als het kind meer dan 6 letters kent + checklist is OK: gewoon verder met aanbieden van letterlesjes.
  - Is er uitval op letterkennis en/ of checklist dan:
    1. Neemt de intern begeleider de Taal Voor Kleuters van Cito (TVK) af in februari,
    2. Wordt de uitgebreide lijst van protocol dyslexie ingevuld,
    3. Moeten ouders een lijst invullen
- In groep 2 vindt de reguliere logopedische screening (stem-, taal, of spraakstoornissen) plaats door een logopediste van Centrum Jeugd en Gezin (CJG). Indien hier problemen worden geconstateerd, worden kinderen doorverwezen naar een logopediste buiten school.
- Voor de risicokinderen wordt er door de leerkracht met de IB-er afgesproken waar er extra aan gewerkt gaat worden in de klas. Dit kan zijn doorgaan met het aanbieden van letters, de voorschotbenadering (protocol leedproblemen en dyslexie), de preventie training van Onderwijs Advies (OA), doelen uit de Taal Voor Kleuters of doelen uit de checklist. Deze ondersteuning wordt in de groep zelf gegeven. Het doel is om in januari groep 2 minimaal 6 letters en/of in juni groep 2 minimaal 12 letters te kunnen benoemen.
- Het naar de middenbouw doorstromen van kinderen met signalen van dyslexie, gebeurt met oplettendheid. De leerkracht en IB-er beslissen in samenspraak met de directie welke leerlingen doorgaan naar de volgende bouw of eventueel extra leertijd krijgen in de onderbouw. Dit is niet alleen afhankelijk van het al of niet kennen van voldoende letters. Als kinderen in andere opzichten (motoriek, rekenen, taal, waarneming, periode van groei, e.d.) wel aan de middenbouw toe zijn, kan besloten worden hen veel te laten oefenen met lezen en schrijven in de middenbouw. Juist kinderen met risicofactoren van dyslexie hebben er baat bij zo snel mogelijk en zo veel mogelijk intensief met letters en lezen bezig te zijn. Er is geen sprake van een gevoelige periode voor lezen die afgewacht moet

worden. Een jaar extra leertijd in de middenbouw kan voor een kind met risicofactoren voor dyslexie wenselijker zijn. Dit wordt met ouders overlegd, maar de school heeft uiteindelijk de beslissende stem.

5.2 Middenbouw

- Alle kinderen werken, op de locatie Maria Duystlaan, vanaf het begin van de middenbouw in de methode Leeslijn op hun eigen niveau en tempo. Leerkrachten geven geclusterd of individueel instructie. Wij streven ernaar dat kinderen zoveel als mogelijk lezen met leesbegeleiders.
- Alle kinderen werken, op de locatie Raam, vanaf het begin van de middenbouw met de Leesplank van de Arend en met de methode Lekker Lezen op hun eigen niveau en tempo. Leerkrachten geven geclusterd of individueel instructie. Wij streven ernaar dat kinderen zoveel als mogelijk lezen met leesbegeleiders.
- Door de overdracht van de onderbouwleerkrachten is bekend welke kinderen risico lopen op leesproblemen.
- Vanaf het begin van het schooljaar tot de herfst krijgen de kinderen die in serie A lezen van de methode Leeslijn, als de formatie het toelaat, leesondersteuning in kleine groepjes.
- Van de herfst- tot de zomervakantie krijgen alle kinderen die uitvallen op de herfstsignalering van het protocol Leesproblemen en Dyslexie en/of op de Drie Minuten Toets (DMT) in december gr 3 (als de formatie het toelaat) extra leesondersteuning buiten de klas. Voor deze extra leesondersteuning wordt een handelingsplan opgesteld dat kan bestaan uit leesinstructie, flitsen van letters en woordjes, woordrijen lezen, tekstlezen, Connect of Ralfi. Daarnaast wordt er in de klas extra aandacht aan het leren lezen besteed. Dit houdt in het verhogen van de netto leesinstructietijd in de klas samen met de leerkracht en minder vrije werkkeus in de werkperiodes (er moet verplicht aan lezen worden gewerkt). Met zoveel mogelijk hulpmiddelen binnen de methodes Leeslijn of Lekker Lezen. En daarbuiten, zoals het programma Flits en het inschakelen van ouders proberen we het kind zo veel mogelijk te laten oefenen.
- Bij kinderen die E of D scoren op de DMT vanaf januari gr 4 t/m juni gr 5 wordt steeds gekeken hoe de vooruitgang is t.o.v de vorige toets. Bij stagnatie bespreekt de leerkracht met de ouders de zorg betreffende de lees- spellingproblematiek van het kind. Tijdens dit gesprek (eventueel met de IB-er) wordt besproken hoe er op school aan gewerkt wordt en overlegt wat het aandeel van ouders zou kunnen zijn. Zijn de lees/spellingproblemen van die ernstige aard en is er stagnatie in de ontwikkeling, dan wordt voorgesteld het kind te laten onderzoeken (zie hoofdstuk 3.3).
- Alle kinderen starten in de loop van groep 3 met de spellinglijn 'Ik spel wel', welke is ontwikkeld door het CED. Ieder kind werkt individueel vanaf een strookje aan een spellingcategorie. De spellingcategorieën zijn verdeeld in blokken. Elk leerjaar moeten de kinderen in principe de categorieën van het betreffende blok aangeboden hebben gekregen. De inschaling door de leerkracht, gebeurt aan de hand van het werk van het kind en de Cito spellingtoets. Ieder kind legt een eigen spellingregelboek aan.
- Extra inspanningen op leesgebied gaan voor op het spellen.
- Als er sprake is van handelingsverlegenheid door de leerkracht op lees- en/of spellinggebied is verder onderzoek (zie hoofdstuk 3.3) mogelijk.

- Sterk letten op sociaal-emotionele reacties bij de leerling (en de ouders) en hem/haar flink ondersteunen; uitleg, bemoediging en ondersteuning van ouders kan evenzeer nodig zijn. Goede prestaties bij andere vakken (met name rekenen-wiskunde) geven het kind bescherming.
- Het accepteren van het hebben van dyslexie door de leerling zelf vinden wij erg belangrijk. Gesprekken met behulp van de map “Jesse heeft dyslexie” met de leerling (individueel of in een groep) kunnen hierbij helpen.
- Aan het eind van ieder schooljaar bekijken we of het wenselijk en nuttig is de leerling een jaar extra leertijd in de middenbouw te geven, veelal zal dat jaar extra betekenen dat een leerling 2 jaar achtereen administratief op de lijst van groep 4 zal staan. In de praktijk werkt het kind op zijn eigen niveau en tempo door de stof en kan er een (groot) verschil ontstaan tussen bijvoorbeeld het niveau van rekenen en technisch lezen.

5.3 Bovenbouw

- Begrijpend lezen: de leerkracht of een medeleerling bereidt de teksten uit de methode voor begrijpend lezen en de kosmische kaarten voor met de leerlingen door: de tekst samen te vatten, moeilijke woorden uit te leggen, een kopie van de tekst mee te geven, de tekst tijdens Ralfi te oefenen.
- Schrijven: de leerkracht zorgt voor een goede voorbereiding van de schrijfactiviteit door: van te voren af te spreken of spellingfouten beoordeeld worden en zo ja welke, er voor te zorgen dat de leerling vóór het schrijven de benodigde informatie verzamelt en ordent, de leerling voor het schrijven de tekst laten voorstructureren.
De leerkracht zorgt tijdens het schrijven voor het gebruik van hulpmiddelen zoals: naslagwerken, spellingkaart, inzet van ICT.
De leerkracht koppelt de leerling aan een goede schrijver.
De leerkracht laat het schrijfwerk van de leerling door een klasgenoot corrigeren.
De leerkracht laat de leerling m.b.v. een stappenplan zijn schrijfwerk controleren.
- Engels: de leerkracht gaat bij instructie uit van hoogfrequente woorden, geeft ondersteuning bij het aanleren van de klank- tekenkoppelingen, laat leerlingen indien mogelijk gebruikmaken van compenserende software.
Digitale hulpmiddelen:
  - ReadingPen: www.lexima.nl
  - Digitale woordenboeken: www.vandale.nl, www.pisma.nl
  - Overhoor jezelf met Charlie: www.abc-educa.nl/charlie/nl/nl-index.html
  - Teach2000: www.teach.nl
- Compenseren. Onder compenserende maatregelen worden die maatregelen verstaan die de gevolgen van de (technische) lees- /spellingproblemen minimaliseren bij teksten lezen of schrijven. Bij compenserende maatregelen wordt de lees- spellingtaak wel door de leerling uitgevoerd, maar de taak wordt verlicht. Bijvoorbeeld “meer tijd” en “minder werk met een goed kwalitatief niveau”.
- Compenseren door inzet van ICT: sommige hulpmiddelen worden, afhankelijk van de zorgverzekeraar waarbij de leerling is aangesloten, vergoed. Er zijn verschillende softwareprogramma's beschikbaar waarbij losse woorden of hele teksten worden voorgelezen door de computer. Er zijn programma's in verschillende prijsklassen. Voor

meer informatie, download *Technische maatjes bij dyslexie* via www.masterplandyslexie.nl.

- Dispenseren. Dispenserende maatregelen houden in dat een leerling ontheffing krijgt van bepaalde opdrachten. De leerling hoeft (een deel van) de taak niet uit te voeren. Voorbeelden zijn:
  - De leerling krijgt de opdrachten voorgelezen door de leerkracht of op cd te horen en hoeft de tekst niet zelf te lezen (lezen).
  - De leerling hoeft slechts een beperkt aantal pagina's te lezen of teksten van een lager technisch leesniveau (lezen).
  - Schrijftaken worden vereenvoudigd: er hoeven minder pagina's geschreven te worden en/of de tekst wordt niet op schrijffouten beoordeeld (spelling).
  - Het aantal oefeningen wordt beperkt (ook minder oefeningen als huiswerk) (spelling).
  - De leerling wordt bij bepaalde vakonderdelen (bijvoorbeeld topografie) mondeling overhoord i.p.v. schriftelijk (spelling).
  - DICTEES waarbij van te voren al vaststaat dat de leerling veel fouten gaat maken, maakt de leerling niet. Eventueel krijgt hij daarvoor in de plaats een dictee dat is afgestemd op zijn niveau (spelling).
  - De leerling hoeft niet zelf een tekst te schrijven, maar maakt gebruik van spraak-naar-tekst-software (oftewel dicteersoftware).
- De leerkracht streeft ernaar dat leerlingen met dyslexie een niveau van functionele geletterdheid bereiken. Zij moeten steeds beter in staat zijn onafhankelijk van de leerkracht te leren en lezen. Ondersteuning en begeleiding van de leerkracht en de inzet van compenserende hulpmiddelen dragen eraan bij dat de leerlingen zich kunnen redden in onze geletterde maatschappij.
- Er komt een beter beeld m.b.t. verdere ontwikkeling van de spelling, ook in de bovenbouw wordt er individueel gewerkt met de CED-spellinglijn.
- Bij kosmisch onderwijs en begrijpend lezen hebben deze leerlingen behoefte aan ondersteuning van de teksten. Deze wordt gegeven door samen te werken met een leesmaatje, door de leerkracht of thuis (voorlezen van teksten van een meegegeven kopie van de kaarten). In de toekomst zouden wij ook graag software op de computer willen aanschaffen, waarbij ingescande kaarten voorgelezen worden. Ook een readingpen (om de moeilijke woorden of zinnen voor te lezen) aangeschaft door ouders kan voor een kind een uitkomst zijn.
- Een (evt oude) laptop kan zeer zinvol zijn voor ouders om aan te schaffen voor hun dyslectische kind.
- Een type cursus wordt als zeer zinvol geacht.
- Ruimere lees -en verwerkingstijd bij de toetsen.
- Het stimuleren van acceptatie en leren omgaan met dyslexie is belangrijk. In een dyslexiegroepje praten aan de hand van de map "Jesse heeft dyslexie" behoort tot de mogelijkheden. Ook het houden van een spreekbeurt helpt de leerling bij acceptatie.
- Het leren kennen van eigen zwakke en sterke punten vinden wij heel belangrijk.

Hoofdstuk 6

Leesonderwijs op onze school.

5.1 Toets- en onderzoeksbeleid

Na 16 maanden onderwijs wordt de lettertoets afgenomen en verkorte versie checklist protocol dyslexie ingevuld door de leerkracht. (Bij okt/nov/dec leerlingen wordt dit al met 13 maanden gedaan). Als daar uitval op is neemt de IB-er de cito-TVK af en wordt de uitgebreide lijst uit het protocol dyslexie ingevuld.

Bij aanvang van de middenbouw worden de kinderen getoetst om het leeslijn niveau van instap te bepalen. Vanaf de middenbouw nemen wij bij de leeslijn de methodegebonden toetsen af. In okt groep 3 wordt de herfstsignaleringsstoets uit het protocol dyslexie afgenomen bij alle kinderen die opdat moment in serie A van de leeslijn lezen. Verder maakt onze school gebruik van een toetskalender.

Wij toetsen cito-DMT (woordlezen), cito-SVS (spelling), cito-LMB en cito-TBL (begrijpendlezen) en cito-R&W2002 (rekenen) bij alle kinderen op vaststaande momenten. Er wordt gekeken naar de vooruitgang in maanden (we vergelijken die) ten opzichte van zich zelf op het vorige meetmoment.

De school voert toetsbeleid waarbij wordt gestreefd naar een minimum aan toetsmomenten voor leerlingen die zich normaal of goed ontwikkelen. Dat wil zeggen DMT van af groep 5 1x per jaar bij A en B lezers. Vanaf groep 4 alle andere toetsen 1x per jaar voor de kinderen die A en B scoorden op de vorige toets.

Voor kinderen met lees- en spellingmoeilijkheden wordt dus getoetst volgens de richtlijnen van Cito. Daarnaast kan dit nog aangevuld worden met meer en/of andere toetsen. Deze leerlingen komen soms in aanmerking voor het mondeling afnemen van de toetsen of vergrote toetsen.

Indien een leerling enige tijd stagneert in de lees en spellingontwikkeling, kan de interne begeleider een FIK TW onderzoek uitvoeren.

Bij dit onderzoek gaat het altijd om een zo nauwkeurig mogelijke analyse van de stagnaties in het lezen en het spellen en de vermoedelijke oorzaak daarvan. Bij dit onderzoek kunnen de volgende toetsen worden afgenomen.

- Deelvaardigheden FIK TW (omkeertest, auditieversynthese, rijmen, woordstructuurtoets, letterkennis, combinatieproef, welk woord is weg, zinnen nazeggen, auditief temporeel geheugen, begrijpend luisteren, plaatjes benoemen, visuele discriminatie)
- Dmt leestoets
- AVI leestoets
- Begrijpend leestekst
- P.I. dictee

5.2 Hoe past de school het montessorionderwijs aan voor leerlingen met dyslexie?

- Op onze school volgen alle leerlingen hun individuele leerroute, waarbij de voorbereide omgeving en uiteraard de leerkracht hen sturing geeft. Als deze benadering niet of onvoldoende voldoet bij kinderen met dyslectische kenmerken, worden voor hen extra leermiddelen (zoveel mogelijk binnen de methode leeslijn) en begeleiding ingezet.
- Wij streven naar 2 ochtenden in de week leesbegeleiding voor de middenbouw per locatie. Elk jaar moet echter gekeken worden of de formatie dit toelaat. Degene die de leesbegeleiding geeft neemt ook de inschalingstoetsen voor leeslijn, de DMT en herfstsignalerings toetsen af voor de middenbouw. Zij werkt met de map "Jesse heeft

dyslexie". Geeft de ondersteuning aan de serie A lezers van groep 3 en aan de 4^e en 5^e groepers die door de IB-er bij haar ingedeeld zijn voor leesondersteuning. Vervanging bij ziekte van de leesbegeleidster is niet mogelijk, de begeleiding vervalt dan.

- Voor ouders is het goed te realiseren dat dyslexie is een permanente belemmering is. Hoe goed je lees-spellingonderwijs en de (orthodidactische) aanpassingen ook zijn, de aanpak van dyslectische problematiek is meestal een zaak van lange adem, lang doorgaan, geduld, vasthoudendheid, een zaak met veel inspanningen voor ouders zowel als de school. Een kind met (kenmerken van) dyslexie de lijn voor lezen en spellen (veel) langzamer zal doorlopen dan de gestelde landelijke streefdoelen, soms zal dit (gedeeltelijk) te compenseren zijn door een jaar verlenging van de basisschooltijd. Wij vinden het zinvoller om te kijken naar de vooruitgang die een kind maakt in maanden tov zichzelf dan naar de achterstand in maanden tov de gemiddelde streefdoelen.
- Als een leerling bij ons op school niet voldoende profiteert van het reguliere aanbod binnen de groepen (stagnatie of te weinig leerontwikkeling op het gebied van technisch lezen en spelling) wordt er door de leerkracht een hulpplan opgesteld waarin de doelen voor dit specifieke kind per periode opgenomen worden en wat voor hulp er gegeven zal worden.
- Een individueel hulpplan wordt door de leerkracht in samenspraak met de interne begeleidster opgesteld. De groepsleerkracht is verantwoordelijk voor de uitvoering. In oudergesprekken wordt zo vroeg mogelijk aangegeven wanneer een kind leesproblemen heeft en in de gesprekken hierna zullen de ouders op de hoogte gehouden worden en mee kunnen denken over de aanpak en eventueel intern of extern onderzoek.
- Kinderen waar er zorg is over het lezen krijgen, zover als de formatie dat toelaat, 1 of 2 keer in de week leesondersteuning buiten de groep. De ouders worden hiervan op de hoogte gesteld.
- De interne begeleidster bepaalt welke kinderen extra hulp nodig hebben en hoe deze hulp het beste gegeven kan worden, dit in overleg met de leerkrachten.
- Bij ons worden dagelijks leesouders ingezet om samen met kinderen te lezen. Het kan wenselijk zijn om ook extra ouderhulp thuis in te schakelen. De leesstrategieën van Luc Koning kunnen hierbij ingezet worden.
- Kinderen met (kenmerken van) dyslexie kunnen in een praatgroepje aan de hand van de map "Jesse heeft dyslexie" geplaatst worden.
- Op onze school worden er in de loop van de midden- en bovenbouw aanpassingen en compenserende maatregelen toegepast in het onderwijs aan een leerling met (kenmerken van) dyslexie. Het gaat hier dan vooral om het begrijpend lezen, kosmische onderwijs, topografie en aspecten van het rekenen.
De leerlingen krijgen in overleg een leestekst mee naar huis voordat ze er vragen over moeten beantwoorden.
Vergrote teksten en/of meer tijd is ook aan de orde bij een aantal leerlingen.
De computer wordt meer ingezet om talige opdrachten te maken.
- Sommige van onze leerlingen zijn onder behandeling van externen zoals logopedisten, remedial teachers, orthopedagogen of een dyslexiekliniek. De verslagen van deze behandelingen krijgt de school aangeleverd.
- In groep 7 wordt de cito-entree toets gemaakt. Deze kan in vergrote vorm worden aangeboden, op CD worden beluisterd en kinderen kunnen meer tijd voor bepaalde opdrachten krijgen.

Onze school geeft bij dyslectische leerlingen extra informatie bij de overgang naar het vervolgonderwijs aan de school voor voortgezet onderwijs.

In het onderwijskundig rapport wordt aangegeven dat een leerling dyslectisch is of kenmerken van dyslexie heeft. Indien aanwezig wordt een kopie van de dyslexie verklaring wordt toegevoegd of de dyslexiebrief van school.

5.3 Wat biedt de school aan informatie en ondersteuning aan dyslectische leerlingen?

Onze school probeert bij dyslectische kinderen de acceptatie en het zelfverantwoordelijk handelen te stimuleren en te ondersteunen. De leerling moet leren omgaan met de beperking in zijn cognitief presteren en de belemmeringen die dit tot gevolg heeft in de verdere schoolloopbaan.

Het horen van elkaar hoe er wordt omgegaan met dyslexie en het zien dat ze niet de enige zijn door het praten in het groepje “Jesse heeft dyslexie” steunt kinderen en bevordert de acceptatie.

De school beschikt/bestelt over documentatiemateriaal rond dyslexie om kinderen in de gelegenheid te stellen een spreekbeurt te houden of een werkstuk te maken over deze problematiek.

5.4 Externe hulp en ondersteuning voor dyslectische leerlingen.

- Bij ons op school hebben ouders de keus als hun kind ernstige leesproblemen heeft op school FIK TW onderzoek te krijgen gekoppeld aan een dyslexiebrief of zelf extern op eigen kosten hun kind te laten testen gekoppeld aan een dyslexieverklaring. De school laat dus geen kinderen testen op dyslexie. Bij ernstige handelingsverlegenheid (als we niet meer weten hoe we een leerling verder kunnen helpen) en er naar ons idee sprake is van andere problemen (bijvoorbeeld ADHD) naast de mogelijke dyslexie kan het de keus van school zijn om een deskundige van buiten de school in te schakelen. In de meeste gevallen zal dit de Onderwijs adviesdienst in Zoetermeer zijn.
- Als ouders zelf kiezen voor extern onderzoek vragen zij vaak advies waar heen te gaan. Wij hebben goede ervaringen voor dyslexie onderzoek met van Graafeiland psychologen in Delft en Kinderpraktijk Delft van Ellen van Maanen in Delft. Ook ouders kunnen tegenwoordig als particulier bij Onderwijs Advies onderzoek laten doen.
- Voor extra hulp buiten school op gebied van dyslexie adviseren wij om naar een logopediste te gaan (dit wordt vergoed door de ziektekosten verzekering).
- Als ouders tijdens de basisschoolperiode onderzoek laten verrichten naar dyslexie dan ligt het voor de hand dat de school dan ook een kopie van de dyslexieverklaring van de onderzoekende instantie krijgt. Het behoort een toevoeging te zijn bij het onderzoeksverslag waarin de diagnose dyslexie wordt gesteld. Onze school neemt de adviezen die bij de verklaring opgesteld zijn serieus en past ze voor zover mogelijk toe in het onderwijs. Samen met de ouders wordt bekeken welke leerweg voor de leerling bij ons op school haalbaar is.
- Voor een goede advisering naar het voortgezet onderwijs is het wenselijk over zo goede en actuele informatie van het kind te beschikken om te voorkomen dat in het voortgezet onderwijs “het wiel opnieuw moet worden uitgevonden”. De school levert pedagogisch-didactische gegevens aan het einde van groep 8 (leervorderingenoverzichten, en eventuele relevantie dossiergegevens). In feite levert de school hier de gegevens ter completering van de onderkende diagnose.